

2. Биков В. Ю. Технології хмарних обчислень – провідні інформаційні технології подальшого розвитку інформатизації системи освіти України // Комп'ютер у школі та сім'ї. Вид. 6. стор. 3-11.

3. Литвинова С. Г. Хмарні технології в управлінні дошкільним навчальним закладом / С.Г. Литвинова // Інформаційно-комунікаційні технології в економіці, освіті та соціальній сфері. Випуск 8. – Сімферополь: ФЛП Бондаренко О.А., 2013. – С. 77-82.

4. Морзе Н. В. Педагогічні аспекти використання хмарних обчислень / Н.В. Морзе, О.Г Кузьмінська // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – Вип. 9. – С. 20-29

5. Назаренко В. Переваги і перспективи використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі / В. Назаренко // Нова педагогічна думка. - 2016. - № 4. - С. 97-99. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2016_4_25

6. Шевченко В. П. Мистецтво комп'ютерної презентації // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unicyb.kiev.ua/Library/Present/

7. A history of cloud computing [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.computerweekly.com/feature/A-history-of-cloud-computing> (15.03.2017).

УДК 929:281.9

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА ТА РАДЯНСЬКА ВЛАДА: ВІД ЗІРКИ ЗІ СВІТОВОЮ СЛАВОЮ ДО ЗАБУТТЯ

Ігор Коляда,

*доктор історичних наук, професор кафедри методики навчання
суспільних дисциплін і гендерної освіти Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

Віталіна Дрозденко,

*магістрант Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

У статті вперше розглянуто історію взаємин між видатною українською оперною співачкою Соломією Крушельницькою та тоталітарною системою радянської держави. В дослідженні автор акцентує увагу на тому, що радянська тоталітарна система всіляко намагалася морально знищити всесвітньо відомому оперну співачку. Однак, вона не лише розпочала нове життя при ворожому для неї режимі, а й сама не змінилася, зберегла притаманну їй гідність та простоту в поведінці.

Ключові слова: *Соломія Крушельницька, радянська влада, оперна співачка, консерваторія, тоталітарна система.*

The article considers for the first time the history of relations between the outstanding Ukrainian opera singer Solomiya Krushelnytska and the totalitarian system of the Soviet state. In the study, the author emphasizes that the Soviet totalitarian system tried in every way to morally destroy the world-famous opera singer. However, not only did she start a new life under a regime hostile to her, but she herself did not change, retaining her inherent dignity and simplicity of behavior.

Keywords: *Solomiya Krushelnytska, Soviet power, opera singer, conservatory, totalitarian system.*

Здобуття Україною незалежності, зростання дослідницького інтересу до вивчення біографій окремих особистостей з історії України, надає українській історичній науці нових характерних рис не притаманних попередньому періоду вітчизняної історіографії. Крім того, сучасний стан розвитку українського суспільства, як частини європейського цивілізаційного виміру, створює необхідність вирішення тих кризових явищ, які є харак-

терними для нього на цьому етапі його розвитку, що зумовлює пошук моральних та духовних авторитетів нації, які своїм життям та діяльністю мають стати прикладом відданого служіння Україні, відданості своїм ідеалам новій генерації українців. Одним з таких авторитетів для української нації справедливо вважається світової слави оперна співачка Соломія Амвросіївна Крушельницька. Дослідження різних аспектів пов'язаних з її життєдіяльністю є важливим та актуальним завданням для сучасної історичної біографістики.

Мета наукової студії полягає у прагненні висвітлити деякі аспекти взаємин між видатною світовою оперною співачкою С. Крушельницькою та тоталітарною радянською владою, що встановилася на західноукраїнських землях 1940-х роках.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні та вивченні маловідомих фактів з біографії Соломії Крушельницької, зокрема, тих, що пов'язані з її перебування на схилі літ у радянській Україні.

Біографічними дослідженнями на останньому етапі життєдіяльності відомої у світі української оперної співачки Соломії Крушельницької займалися такі українські науковці С. Вавриш [1], І. Коляда [2], І. Комаревич [3], Г. Тихобаєва [4], які частково розкривають історію її взаємин з тоталітарною радянською владою.

У 1939 р. для Соломії Крушельницької розпочався новий етап в її житті. У серпні цього року, через два роки після смерті чоловіка – Чезаре Річчоні, вона з метою відвідати рідних приїздила до Львова, а також відпочити від метушливої Італії. Разом з родиною її сестри Осипи Бандрівської Соломія відпочивала у карпатському селі Дубина. 1 вересня 1939 року розпочалася Друга світова війна нападом німецьких солдатів на територію польської Сілезії. 17 вересня того ж року до Західної України увійшли радянські війська, і Львів опинився під владою тоталітарного СРСР. Так, ці події на світовій арені змінили кардинально життя співачки: вона назавжди полишилась в Україні, у м. Львів. Крім цих незалежних від її волі обставин, з нею стала особиста проблема: вона невдало впала і зламала шийку стегна і це на кілька місяців прикувало її до ліжка. Тому останні роки свого життя вона проживе у Львові. Це будуть роки не тільки драматичними перипетіями, приниженнями, а і матеріальними труднощами, байдужістю, безправ'ям та різними негараздами, здавалося б ситуаціями з яких немає виходу. Але і за таких несприятливих життєвих негараздів С. Крушельницька не раз виявляла стійкість та мужність, не зраджуючи своїм ідеалам та переконанням, зберігаючи духовні засади своєї особистості. Цей період її життя ще раз продемонструє світові й владі, «для якої люди – це гвинтики, це скалки лісу, що вирубують» – незламність її волі, твердість характеру, здатність протистояти і відстоювати свою людську та професійну гідність. У ці роки вона виявить ще одну грань своєї талановитої особистості митця – талант педагога [2, с. 103-104]. Скориставшись станом здоров'я співачки, неможливістю вільно пересувати із-за травми, органи радянської влади, позбавивши її італійського громадянства, змусять регулярно відмічатись у відділку міліції та що півроку подовжувати вид на проживання, не видавши радянського паспорта, зроблять С. Крушельницьку «невиїзною». Та це був початок її митарств у новій радянській державі. Наступним актом свавілля органів радянського сталінського тоталітаризму стала «націоналізація» її будинку (вул. Крашевського, 23.), який був придбаний нею власним коштом ще у 1903 році, з метою у майбутньому заснувати притулок для самотніх артистів. З триповерхового будинку їм залишили лише чотирикімнатне помешкання на другому поверсі, де і проживала співачка зі своєю душевно хворою сестрою Ганною (прим. авт. нині тут знаходиться меморіальний музей співачки) [1].

З початком німецько-радянської війни, Львів окупували нацистські війська. «Червоний режим» змінився не менш страшним і жорстким – нацистським. Місто охоплює відчай. Масове винищення євреїв. Соломії Крушельницькій знову необхідно пристосовуватися до інших умов життя. У її оселі німецьке командування облаштовує свій військовий штаб. Їй коштувало значних зусиль отримати дозвіл на проживання у власному будинку. Разом з Ганною та родиною Марії Дроздовської вона переселилася у кімнати на третьому поверсі. І ці складнощі свого життя співачка переносила гідно. У ці дні нацистської окупації найбільшим прорятунком для неї полишалася музика та спів. «Вона й справді співала майже завжди, – неголосно, так, для себе, ніби просто вслухаючись в інтонації музики», – згадувала одна з її приятельок. За спогадами сучасників, її життя було досить скромне. Так, В. Барвінський пригадував, що у цей період аби мати хоч якийсь заробіток на проживання для себе та сестри Соломія Крушельницька давала приватні уроки вокалу [2, с. 104].

Після «другого приходу советів» на західноукраїнські землі Соломії Крушельницькій запропоновано роботу у Львівській консерваторії ім. М. Лисенка. Запросив Соломію тодішній директор консерваторії композитор Василь Барвінський. Згодом її зараховують на посаду професора та керівника кафедри вокалу. «Крушельницька Соломея Амбровівна – співачка світової слави. Для української музичної культури поклала величезні заслуги. З її ім'ям в'яжеється традиція високого мистецького виконання і популяризація солоспівів Миколи Лисенка в західних областях України. Її авторитет і мистецький досвід в ділянці вокалу, якого вона набула на протязі свого довголітнього блискучого мистецького шляху, є загально визнаний. [...] Цей досвід вона використовувала теж у своїй педагогічній практиці, виконуваний раніше приватно. [...] Не дивлячись на її вік і деякі фізичні недомогання (у неї зламана нога), вона працює з енергією і запалом, беручи активну участь у громадському житті консерваторії, не залишаючи і своєї високомистецької виконавської діяльності...» – зазначав у характеристиці В. Барвінський, яку надав для відділу кадрів [2, с. 105].

Співпраця Соломії Крушельницької та Василя Барвінського у Львівській державній консерваторії тривала недовго – неповних п'ять років. У 1948 році, внаслідок наклепу, В. Барвінського заарештували і заслали до Мордовії. Період після арешту В. Барвінського стали часом нових випробувань для співачки, яка було уже досить поважного віку. Так, документи засвідчують, що у протоколах засідань у консерваторії її називають то «колишньою відомою співачкою», то «колишньою солісткою оперного театру La Scala». Її ледь не позбавили посади під час так званого чергового «чищення кадрів від націоналістичних елементів» оскільки, як зазначило нове керівництво, в неї не було належного «консерваторського» диплому про вищу освіту. Тому у її класі, «рядового педагога», С. Крушельницької рідко нині з'являлись талановиті студенти. На відміну від попередніх років, коли її підтримував попередній ректор Василь Барвінський. До того ж комуністичні цензори, що слідкували за професорами Львівської консерваторії ім. М. Лисенка, спеціально звертають увагу на позицію Соломії щодо радянського режиму та на незалежність у декларуванні своїх переконань. Новий директор консерваторії Павлюченко та секретар парторганізації Шепітько, відразу ж після арешту В. Барвінського, подали у Львівський обком партії таку характеристику на С. Крушельницьку, датовану 16 квітня 1948 р., в якій зазначалось, що вона як: «...педагог потеряла необходимый для вузовского преподавателя уровень. На практике не осуществляет какую-либо методическую систему. Как воспитатель – аполитична. Желателен перевод на пенсию». Але і ці цькування комуністичної влади ні в чому не змінили поведінку співачки, її ставлення щодо свого оточення» [4, с. 161].

Незважаючи на такі несприятливі умови для творчої діяльності, С. Крушельницька все ж зуміла передати свої професійні вокальні засади таким оперним та камерним співакам і співачкам, педагогам співу, як Одарка Бандрівська, Теофілія Братківська, Оксана Білявська, Марія Дувіряк, Андрій Дувіряк, Оксана Шиффер, Любов Єщенко, Агнія Чікова, Ніна Кузьміна, Клавдія Чернет, Божена Антоневиц-Скрипничук, Ніна Богданова-Пелехата. Крім того, в неї навчались співу ряд студентів, які в майбутньому обрали інший фах – Володимир Овсійчук, знаний дослідник львівської архітектури, доктор мистецтвознавства, Нестор Горницький – викладач контрабасу в Львівському музичному училищі та оркестрант Львівського симфонічного оркестру, а також Степан Генсірук, що став доктором технічних наук, професором Львівського лісотехнічного інституту [3, с. 131-132].

С. Крушельницька кілька разів після закінчення війни зверталась до радянського уряду з проханням дозволити їй поїхати до Італії та владнати матеріальні й фінансові справи зі своїм маєтком у Віареджо. І лише, коли співачка передала усе майно своєї італійської вілли радянській державі, їй надали радянського громадянства, вручивши радянський паспорт. Проте, дозвіл виїхати до Італії вона так і не отримала. «Не випускати. Хоче вона чи ні, дати радянське громадянство, а віллу продати на користь держави», – значилося в особистому наказі В. Молотова. Віллу співачки було продано, компенсувавши власниці мізерну частину її вартості [3, с. 131].

Коли співачці було 77 років, відбувся останній публічний виступ Соломії Крушельницької у Львівській філармонії 26 грудня 1949 року. «Невеличкий зал Львівської філармонії не міг умістити всіх, хто хотів її чути. Мало хто з глядачів знав, що співачка хвора на рак горла. Можна тільки здогадуватись, якою ціною давався їй той останній спів. Тьмяне світло. Співачка спирається на паличку. На очах багатьох сльози, чи то жалю, чи то захоплення», – відмічали у своїх спогадах її колеги. Той Різдвяний вечір Соломія, як завжди, закінчила українською піснею. То була її улюблена пісня «Родимий краю» [1]. І це був останній акт драми всесвітньо відомої співачки, причиною якого було ще одне приниження з боку сталінської тоталітарної машини. Щоб мати право викладати, їй необхідно було мати професорське звання, а для цього вона мала отримати почесне звання «Заслужений діяч мистецтв». Тому співачка, не у самій відмінній фізичній формі, змушена була давати офіційний концерт. І вона це звання отримала наприкінці свого життя. У 1951 р. Соломії Крушельницькій їй його було присвоєно, а звання професора вона отримала лише 27 вересня 1952 року, тобто за місяць до смерті... Померла Соломія Крушельницька 16 листопада 1952 року. Її поховали у Львові на Личаківському цвинтарі поруч з могилами друзів і наставників – Івана Франка та Михайла Павлика [3, с. 131].

Отже, несподівано опинившись у Львові в найважчі часи і найскрутнішому становищі – самотня з хворою сестрою, спочатку в часи першої радянської окупації, потім – нацистської, потім – за повернення радянського режиму, практично без засобів для існування, обмежена в пересуванні, артистка ніколи не втрачала мужності, життєлюбності і професійних інтересів, змінивши їх через необхідність на педагогічну працю. Намагання радянської влади «зламати» морально Соломію Крушельницьку не мали успіху. Вона розпочала нове життя при ворожому для неї режимі, але сама не змінилася, зберегла притаманну їй гідність та простоту в поведінці, ставши гідним взірцем людяності та професіоналізму.

Література

1. Варвиш С. Дві любові Соломії Крушельницької [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://vk.volyn.ua/news_30_10980_Dvilyubovi_Solomii_Krushelnitskoi.html.

2. Коляда І. Соломія Крушельницька. Харків: Фоліо, 2020. 121 с.
3. Комаревич І. Психологічні та соціоісторичні компоненти музично-сценічної життєтворчості Соломії Крушельницької: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Львів, 2016. 169 с.
4. Тихобаєва Г., Криворучка І. Соломія Крушельницька. Міста і слава. Львів: Апіріорі, 2009. 167 с.

УДК 316.722 : 911.3 : 355.01

ЛОКАЛЬНІ КУЛЬТУРНІ ЛАНДШАФТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Ольга Копієвська,

*доктор культурології, професор, завідувачка кафедри
арт-менеджменту та івент-технологій*

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Розглядаються питання розвитку локальних культурних ландшафтів України в умовах гібридної реальності. Визначаються основні небезпеки гібридної реальності і як наслідок - трансформація локального культурного ландшафту; окреслюються питання ролі, значення і перспективності сучасних освітніх практик в системі підготовки працівників культури, набуття необхідних компетентностей для здійснення професійної діяльності.

Ключові слова: *гібридна реальність, локальний культурний ландшафт, освітні практики.*

The issues of the development of the local cultural landscapes of Ukraine in the conditions of the hybrid reality are considered. The author defines the main dangers of the hybrid reality and the transformation of the local cultural landscape as their result. The role, importance and prospects of the modern educational practices in the system of training specialists in the field of culture are underlined. The necessary competencies for professional activities are analysed.

Keywords: *hybrid reality, local cultural landscape, educational practices.*

Стрімка трансформація реального та віртуального світу дозволила актуалізувати питання про проблеми розвитку локальних культурних ландшафтів в умовах гібридної реальності. Загальноприйнятим розумінням гібридної реальності є так звана модель міксованого світосприйняття - mixed reality (MR). Така модель дозволяє людині зануритися в світ безмежних інформаційних потоків і віртуальних можливостей. Саме за допомогою такої моделі вдається створювати коло споживачів масового віртуального культурного продукту з різноманітним інформаційним функціоналом.

Українській дослідник, професор Георгій Почепцов, активно досліджуючи питання пов'язані з інформаційними війнами, наголошує на зворотному ефекті інформації. Вчений вважає, що «трансформована новинами реальність починає диктувати правила поведінки в справжній реальності. Світ стає таким, яким його показують новини. Новини про світ стають сильнішими за сам світ, оскільки світ не цікавий, коли він перестає відповідати новинам» [3]. Гібридну реальність, Г.Почепцов пов'язує з інформаційною підміною, що дозволяє змінювати дійсність як на емоційному та і на фізичному рівні, а тому саме з такою реальністю можна робити будь-які маніпуляції [2].

Злиття реальних і віртуальних світів негативно вплинули на локальні культурні ландшафти. Проблема збереження унікальних культурних просторів з їх винятковими артефактами викликає занепокоєння. Зацікавлені стейкхолде-